

SANT JOAN, FESTA DELS PAÏSOS CATALANS

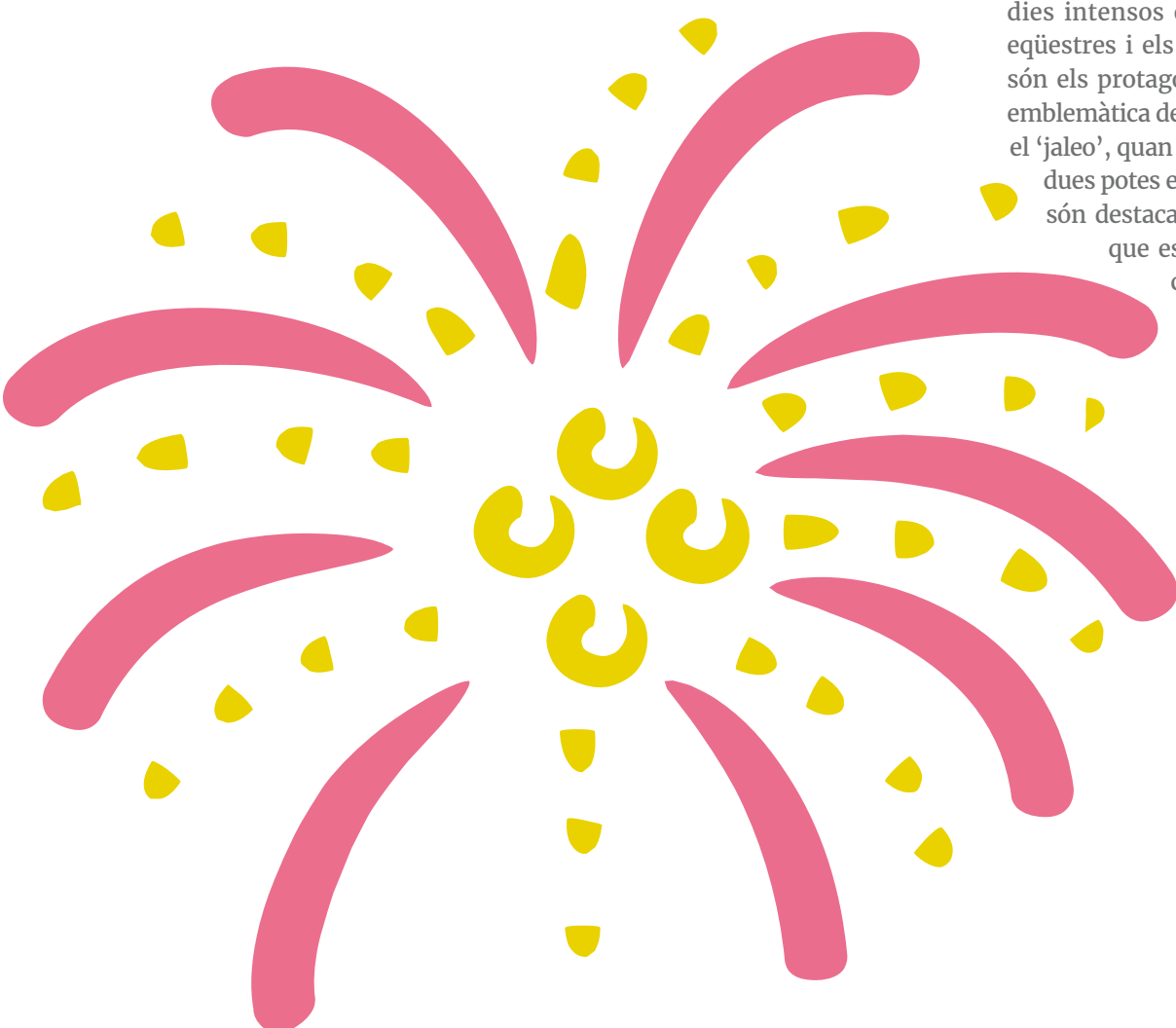
SANT JOAN 2018: DEU PROPOSTES PER A VIURE LA NIT MÉS CURTA DE L'ANY

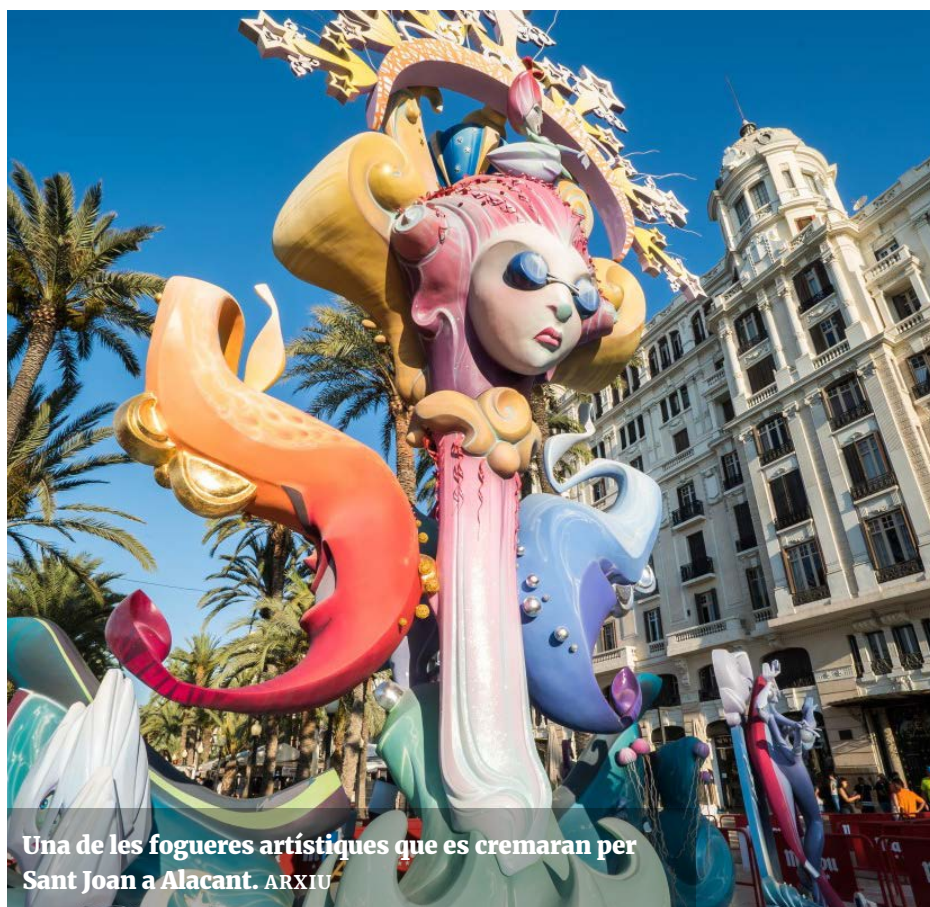
Tradicions Falles als Pirineus, cavalls a Ciutadella, fogueres artístiques a Alacant...

La nit de Sant Joan, quan se celebra el solstici d'estiu, és una de les festes més antigues que hi ha al país. Segurament per això es presenta de maneres tan variades arreu: amb cavalls a Menorca, amb grans fogueres al País Valencià i amb falles al Pirineu... Hem fet una tria de les deu celebracions més destacades que es podran viure la nit més curta de l'any.

ELS CAVALLS, PROTAGONISTES DE SANT JOAN A CIUTADELLA

Una de les festes de Sant Joan més completes i protocol·làries que es fan són les de Ciutadella. Des del primer caragol a la plaça del Born fins als jocs des Pla del dia de Sant Joan, se succeeixen dos dies intensos en què les exhibicions eqüestres i els caixers pagès i senyor són els protagonistes. La imatge més emblemàtica de les festes es veu durant el 'jaleo', quan els cavalls s'alcen sobre dues potes entre la multitud. També són destacables els jocs d'habilitat que es fan al la de Baixamar com ara el de l'Ensortilla, de les Carotes i el de Córrer Abraçats.

Una de les fogueres artístiques que es cremaran per Sant Joan a Alacant. ARXIU

ALACANT, EL SANT JOAN DE MÉS AL SUD

L'himne de les festes de Sant Joan a Alacant diu 'a la llum de les fogueres, s'abanyen les palmeres', perquè durant tota la nit la ciutat s'omple de focs artificials i de fogueres espectaculars. D'ençà de la setmana passada, hi ha centenars de monuments artístics, carregats d'un fort component satíric, 'plantats' per tota la ciutat. El dia de Sant Joan a mitjanit una gran palmera blanca projectada al puig de Benacantil indicarà l'inici de la cremà. És una festa que es viu al carrer, en què la gent fa revetlla a les barraques instal·lades al costat dels monuments i a la platja del Postiguets, on es fan castells de focs i hom es banya fins a trenc d'alba.

ISIL: LA TRADICIÓ INTACTA DEL PIRINEU

De l'any 2015 ençà, les falles d'Isil, al Pallars Sobirà, formen part del Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO, juntament amb més festes que es fan al Pirineu pel solstici d'estiu. L'espectacularitat de la festa s'ateny quan desenes de portadors davallen durant una hora per la muntanya amb un tronc encès sobre les espatlles. La processó lluminosa arriba fins a la plaça d'Isil, on s'encén la falla principal i es fan danses tradicionals al voltant. La primera referència contemporània que es té de la festa és del 1902 i se n'ha mantingut l'estructura pràcticament intacta de llavors ençà.

Danses tradicionals al voltant de la foguera principal a la plaça d'Isil. WIKIMEDIA COMMONS

ANDORRA: UNA NIT DE SANT JOAN QUE ÉS PATRIMONI IMMATERIAL

La majoria de les parròquies andorranes celebren Sant Joan amb falles, però ací la tradició es diferencia de la resta del Pirineu perquè les fan giravoltar de tal manera que semblen boles de foc. Això s'aconsegueix amb tires seques molt primes d'escorça que s'encenen per la punta. Com que són lleugeres i flexibles, és ben fàcil de fer-les giravoltar i obtenir-ne un efecte espectacular. Durant tota la nit un seguit de portadors surten en cercavila pels carrers del poble encapçalats pel faller major. A Andorra la Vella el moment culminant és quan tots els portadors fan un ball conjunt per mirar de modelar la mateixa figura alhora.

Les falles d'Andorra, patrimoni immaterial de la humanitat. ARXIU

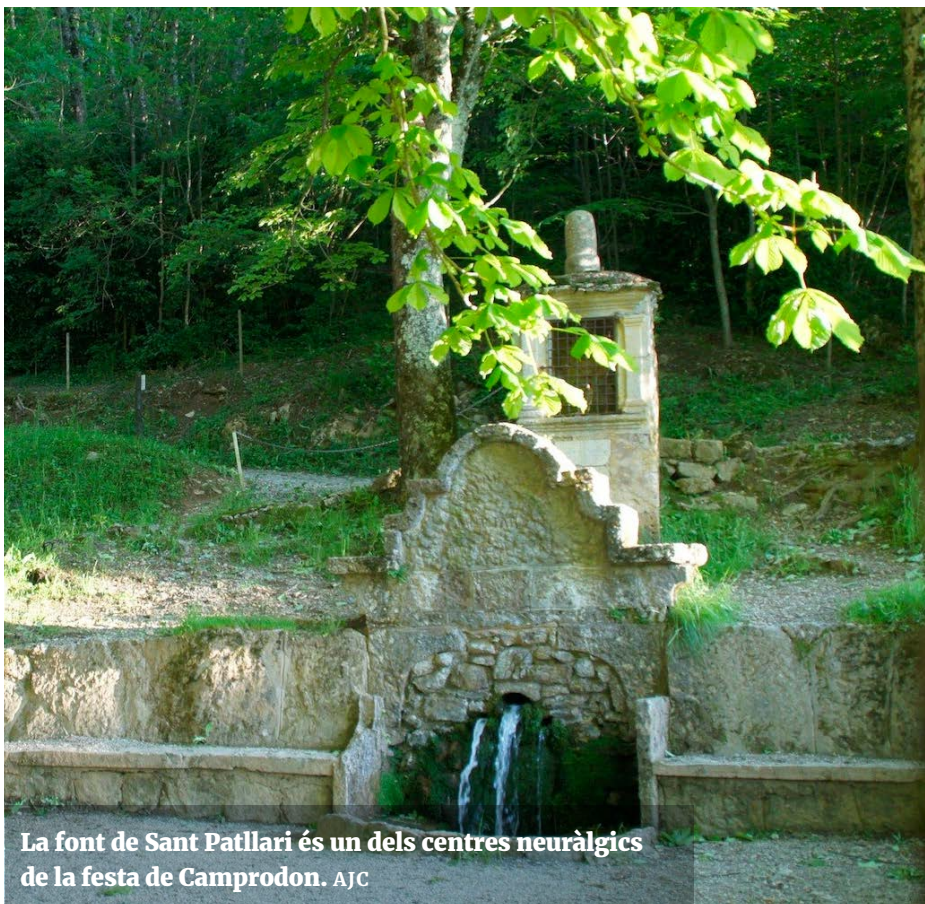
Un noi salta el tronc en flames. VISIT ARTIES

FLAMES I CENDRES QUE PURIFIQUEN A ARTIES

La nit de Sant Joan uns quants pobles del Pirineu organitzen baixades de falles, però a Arties, a la Vall d'Aran, arrosseguen pels carrers el taro, un tronc en flames. Amb el crit de 'foc al Taro' s'encén i es tomba un avet sec replantat des de fa dies a la plaça de la vila. El moment principal de la festa és quan lliguen el tronc ardent amb cordes i l'arrosseguen tumultuosament per la vila a ritme de xaranga. Aquest ritual es fa per la creença que les flames i les cendres escampades pels carrers purifiquen i ajuden a allunyar els esperits malèfics.

TRADICIONS DIFERENTS AMB L'AIGUA A CAMPRODON

A més del foc, l'altre element protagonista del solstici d'estiu és l'aigua. La nit del 23 de juny són molt freqüents els banys a la platja i també en rius i llacs. Però a Camprodon duen el costum una mica més enllà i cada any per la festa major fan la Baixada de la Font de Sant Patllari. Festes.org descriu d'aquesta manera el ritual, que es fa pels volts del 21 de juny: 'Els joves s'enfanguen a la font i, al crit de "Volem aigua!", recorren els carrers del poble cantant i ballant, mentre reben les trombes d'aigua que els veïns els llancen des de balcons i finestres.'

La font de Sant Patllari és un dels centres neuràlgics de la festa de Camprodon. AJC

Encesa del petardàs de Prats de Lluçanès. AJPLL

PRATS DE LLUÇANÈS, ENTRE SANT JOAN I SANT ELOI

Com moltes poblacions del país, a Prats de Lluçanès celebren la nit de Sant Joan amb una foguera encesa amb la Flama del Canigó i ballant el famós contrapàs de la vila al voltant del foc. Però les celebracions del solstici d'estiu no s'acaben aquí i continuen el 25 de juny, diada de Sant Eloi. Aquest era el patró dels traguiners, un negoci molt lucratiu als segles XVII i XVIII a la comarca gràcies al comerç de la llana. La festa encara perviu, amb una gran passada de carruatges i curses tradicionals.

Gegants i foc a la plaça de Sant Jaume de Barcelona.

AJBCN

QUI S'ATREVEIX A SALTAR LA FOGUERA A XÀBIA?

Per Sant Joan moltes poblacions del país fan fogueres i en algunes és tradició de provar de saltar per sobre del foc. Però allò que distingeix la nit de Sant Joan de Xàbia és que els saltadors ho fan amb una corona de murta en flor al cap. La tradició diu que aquest ritual l'han de fer els joves de la població per tenir fortuna la resta de l'any. La nit del 23 de juny, doncs, tot de grups recorren les cinc fogueres que delimiten el nucli antic de la ciutat per saltar-les. Quan arriben a la darrera, que és la més gran, formulen un desig i llancen la corona floral a les flames.

Dos joves salten la foguera de Xàbia. JAVEA.COM

BARCELONA: SANT JOAN DE MIL MANERES DIFERENTS

A Barcelona Sant Joan és una festa que es viu de mil maneres diferents perquè les opcions que ofereix la ciutat són infinites. Hi ha des de la tradició de la Flama del Canigó, que serà rebuda a la plaça de Sant Jaume amb una gran festa amb els gegants de la Ciutat i l'Àliga, fins a desenes de fogueres repartides per tots els districtes de la ciutat. També es fan revetlles de tota mena: al carrer, a la platja... Una de les novetats d'enguany és el Palo Alto Fest, que es farà durant tot el cap de setmana al Port del Fòrum i inclou concerts, gastronomia, tallers infantils...

MASSALFASSAR: FOC, FOC I MÉS FOC

El foc és, indiscutiblement, l'element central de la nit de Sant Joan, però a Massalassar aquest element esdevé imprescindible. De l'organització de la revetlla se n'encarrega la colla de diables local. Hi ha un correbars a ritme de dolçaina i tabal, una gran cercavila a càrrec de totes les bèsties fogueres de la colla –en tenen set!– i, finalment, un gran correfoc.

El dimoni de foc de Massalassar. ARXIU

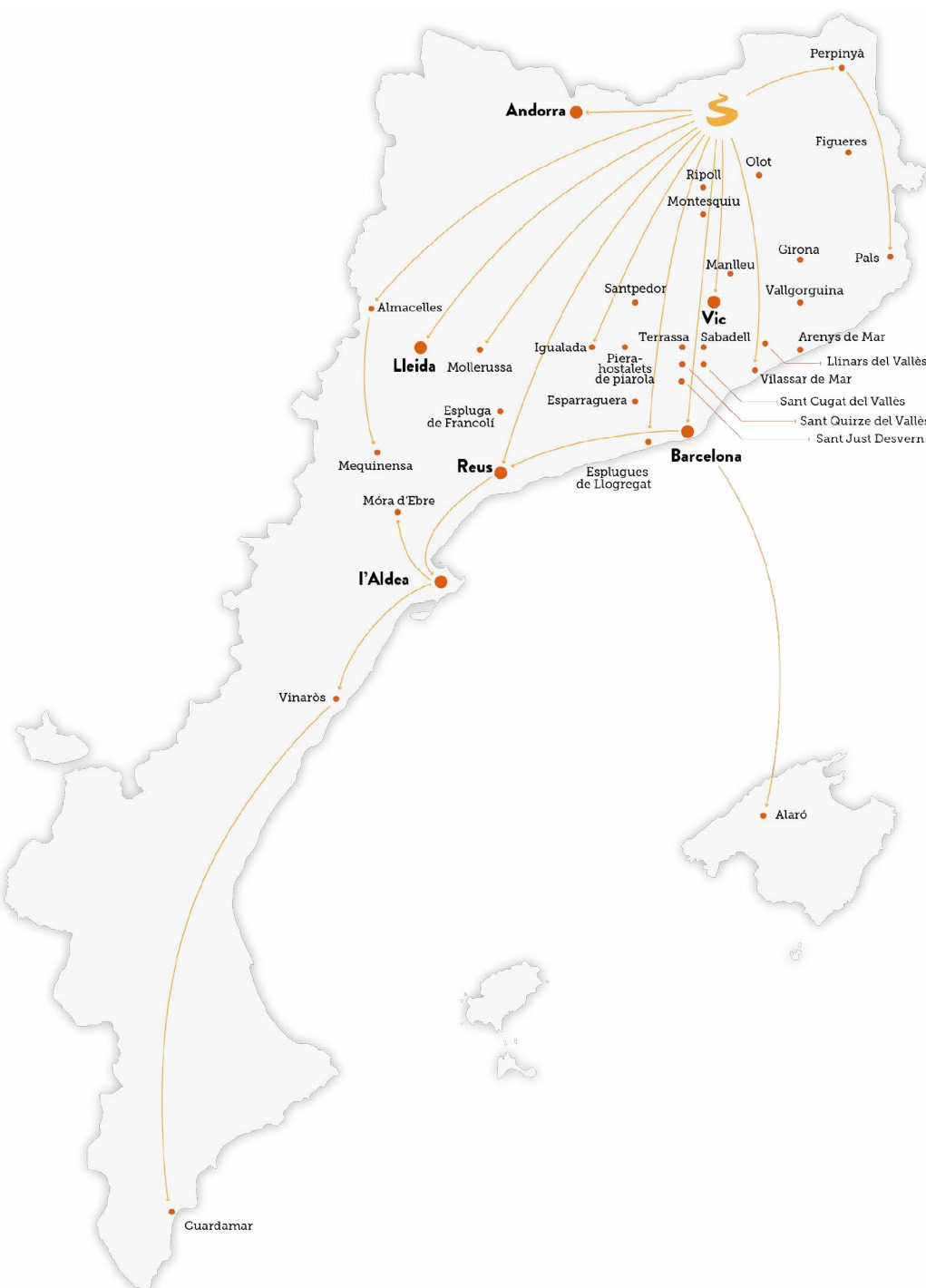
LA FLAMA DEL CANIGÓ MÉS GROGA I REIVINDICATIVA ARRIBA MÉS LLUNY QUE MAI

La flama a l'exili El foc del Canigó viatjarà a Hamburg, Brussel·les, Ginebra i Edimburg, les quatre ciutats on resideixen els polítics exiliats

La Flama del Canigó va néixer fa més de seixanta anys amb un fort caràcter reivindicatiu: agermanar en una sola nit, la de Sant Joan, tots els territoris de parla catalana. I durant dècades, aquest foc nascut al cim del Canigó ha recorregut centenars de quilòmetres per encendre milers de fogueres de cap a cap del país. Però enguany, a causa de la situació política que vivim, la flama es tornarà més reivindicativa que mai i també arribarà més lluny que mai. De fet, l'entitat que en coordina l'arribada, Òmnium Cultural, ha organitzat una colla d'actes per a reclamar l'alliberament dels presos polítics i el retorn dels exiliats. La principal novetat és l'arribada de la flama a Hamburg, Brussel·les, Ginebra i Edimburg, les quatre ciutats on resideixen els polítics exiliats.

Igualment, el missatge de la flama d'enguany, que es llegeix a tots els pobles on arriba, l'ha escrit el president de l'entitat, Jordi Cuixart, des de la presó. Hi reivindica el paper de la societat civil enfront de les injustícies, reclama la unitat com a símbol d'esperança i de futur i acaba parlant de la cultura com a eina de transformació social i de cohesió. També es preveu que el groc tenyeixi molts dels actes que es faran arreu per a reclamar la llibertat dels presos polítics i els exiliats. Sense anar més lluny, en la majoria de quinqués s'ha substituït una de les dues senyeres que porten penjades a cada extrem per un llac groc.

Es calcula que en una sola nit, la Flama del Canigó arribarà a més de tres-centes poblacions de tot el país i encendrà milers de fogueres. Procedent del cim del Canigó, el foc entrarà al Principat i des d'allà s'estendrà cap al sud, l'est i l'oest en vuit rutes diferents. Transportat per voluntaris, el foc arribarà a Andorra, les Terres de Ponent, s'endinsarà al Principat prenent diverses bifurcacions fins a arribar al País Valencià. Allà farà diverses parades a la zona costanera i arribarà fins a Guardamar, als confins del país. Igualment, la Flama del Canigó també arribarà a Mallorca,

on servirà per a encendre desenes de fogueres a tota l'illa.

Al coll d'Ares, l'indret per on va passar el foc la primera vegada que va entrar al Principat ara fa més de cinquanta anys, s'hi farà un aplec per a rebre la flama. Començarà amb un dinar de germanor i tot seguit arribarà el foc i s'encendrà el peveter-escultura 'Flama d'arrels'. A més,enguany, a l'acte hi haurà la filla de l'ex-conseller de Cultura Lluís Puig, que llegirà un text escrit pel seu pare. Paral·lelament, la flama serà rebuda al migdia al Parlament de Catalunya en un acte institucional presidit per Roger Torrent. I serà aquest foc que viatjarà per Europa: després de l'acte, quatre membres de la Junta d'Òmnium encendran un quinqué i transportaran la flama amb avió fins a les quatre ciutats europees on hi ha exiliats dirigents polítics catalans.

La flama del Canigó. ÒMNIMUM

SANT JOAN A CIUTADELLA: TOT ALLÒ QUE HEU DE SABER SOBRE LA FESTA DELS CAVALLS

Tradicions Guia per a viure un cap de setmana ple de tradicions amb 'jaleos', caragols i gin amb llimona

Una de les festes de Sant Joan més completes i protocol·làries que es fan al país són les de Ciutadella. Des del primer toc de flabiol, dissabte a la tarda, fins al darrer, la matinada de l'endemà de Sant Joan, tan sols se succeeixen dos dies. Però són quaranta-vuit hores molt intenses, plenes de tradició i protagonitzades per tota mena d'exhibicions eqüestres: el 'jaleo' a la plaça del Born, les corregudes a les Voltes, els caragols entorn del monestir de Santa Clara, els Jocs del Pla...

Els protagonistes de la festa més enllà dels cavalls

Junta de Caixers: És el grup de persones encarregades de vetllar pel bon funcionament de la festa. Els càrrecs es renoven cada dos anys i els membres que la integren representen els estaments medievals: clergat, noblesa, artesans i pagesos. Tots els membres que la formen van vestits de genets de gal·la, amb pantalons de muntar, jaqueta i corbatí, i la majoria porten el tradicional barret de teula d'ales recollides.

Caixer senyor: Escollit entre els membres de l'antiga noblesa ciutadellenca, és qui presideix la festa i qui té a càrrec seu el bon funcionament de tots els actes. Sobre la indumentària, se'l distingeix perquè porta frac, pantalons de color blanc i espasa.

Caixer capellà: Té cura de l'aspecte religiós de la festa. Presideix els resos que es fan a l'ermita de Sant Joan dissabte i

celebra la missa dels caixers a la catedral el dia del sant. Sobre la vestimenta, el caixer capellà va vestit de negre, sense ornaments ni pompó, i se'l distingeix perquè porta un alçacoll i una guindola, un barret de dues puntes.

Caixer menestral o casat: Representa l'estament menestral i, per ser elegit, és imprescindible que exerceixi un ofici manual artesà. També és condició imprescindible que sigui casat i fill de menestral. La seva indumentària és igual a la del caixer senyor, tret d'algunes particularitats: porta espasí corbat en lloc d'espasa, les botes duen pompons i no duu guants.

Caixers pagesos: N'hi ha dos i han de ser de termes diferents: un de la banda de Migjorn i l'altre de Tramuntana. Als caixers pagesos els correspon el bon ordre de la 'qualcada' i també són els encarregats de regalar el be que es porta el diumenge anterior a la festa. Sobre la vestimenta, els caixers pagesos van

vestits de negre i porten el característic barret de teula d'ales recollides.

Caixer fadrí: Aquest càrrec va alternar-se cada bienni entre els caixers menestral i els pagesos. Ha de ser força solter i a la festa és l'encarregat de portar la bandera de Sant Joan, una creu blanca sobre un fons vermell.

Cavallers: Completen la 'qualcada' formada pels membres de la junta de caixers i la seva funció principal és la d'acompanyar la comitiva durant els actes de la festa. Tots són representants de l'estament pagès –amos, fills d'amos, pagesos– i per això porten la mateixa vestimenta que els caixers pagesos.

Fabioler: Tal com el nom indica, acompanya en tot moment els actes de la festa fent sonar un flabiol de canya i un tambor. A més, cavalca damunt d'un ase conegut popularment com a 'somereta'. Tot i que encapçala la 'qualcada', no forma part de la junta de caixers.

L'home del be: Simbolitza la imatge de Sant Joan Baptista i per això porta el be viu sobre l'espatlla durant tot el recorregut del Dia del Be. Va descalç, vestit amb dues pells de be assaonades i al cap duu una aurèola. També porta creus vermelles pintades al front, als braços i als peus. El be que porta va molt ben guarnit amb flocs de colors i altres ornaments sobre l'esquena. La incorporació d'aquesta figura a les festes de Sant Joan es remunta a la primera meitat del segle XIX.

Vocabulari bàsic

Caragol: En el llenguatge popular d'aquestes festes, s'anomena 'caragol' un recorregut delimitat entorn del qual normalment es fan tres voltes a cavall.

Carota: Una carota és una mena d'escut ovalat de fusta prima que s'agafa per una ansa. A la cara exterior hi ha pintada una cara esperpèntica o còmica, d'aquí el seu nom popular. Se'n pinten vuit, dues de les quals són indultades: una pel mateix

Caixer senyor.

AJUNTAMENT
DE CIUTADELLA

Caixer fadrí.

AJUNTAMENT
DE CIUTADELLA

Cavaller.

AJUNTAMENT
DE CIUTADELLA

L'home del be.

ACN

noble i l'altra pel consistori, els quals se les queden en propietat. Les sis restants són trencades durant els Jocs del Pla.

Gin amb llimona: Des que es va introduir al segle XVIII durant les dominacions britàniques, la ginebra és una beguda alcohòlica molt popular a l'illa. També se sap que, des de fa segles, per Sant Joan es bevia llimonada, una beguda refrescant i típica de l'estiu. I el gin amb llimona és una barreja d'aquests dos elements que s'ha fet molt popular per les festes, sobretot a partir de la segona meitat del segle XX.

Jaleo: També conegut com a 'ball de cavalls menorquí', és una manifestació festiva tradicional de Menorca i present a totes les festes patronals de l'illa en la qual cavalls engalanats i genets demostren la seva elegància i destresa al so de la música.

Qualcada o colcada: Dins l'entrada 'cavalcada', el diccionari Alcover-Moll parla específicament del 'conjunt de corregudes, desfilades i exercicis que fan els cavalls que prenen part en la festa de Sant Joan de Ciutadella'.

Rebosteria santjoanera: Tant per la seva varietat com per la seva qualitat, els dolços típics de les festes de Sant Joan són un element més de la festa. N'hi ha moltes varietats, però algunes de les més freqüents són els arrissats, els crespelletes, les ensaïmades menorquines, les galetes de Sant Joan, els panets amb sobrassada, el menjar blanc, els pastissos i 'xocolati cuit', és a dir, la xocolata desfeta.

Seqüència de la festa

Dia del Be. Les celebracions de Sant Joan a Ciutadella comencen el diumenge previ a la festivitat amb la sortida del be. Enguany, s'escau el 17 de juny i és el dia que es reuneixen els membres de la junta de caixers al palau del caixer senyor per fer el lliurament de la bandera al caixer fadrí. Tot seguit, la comitiva visita l'ajuntament, el bisbe, els nobles, els cavallers

Un dels cavalls durant la cavalcada. AJUNTAMENT DE CIUTADELLA

que prendran part en la 'qualcada' i els propietaris de llocs que hi aporten cavalls. Però el personatge més vistós i únic de la jornada és 'l'home del be'. Paral·lelament, al capvespre, es fa la primera tirada d'avellanes de les festes i la banda interpreta el primer 'jaleo', sense cavalls.

Dissabte de Sant Joan. A Menorca, la vigília d'una festivitat es coneix popularment com 'el dissabte', independentment del dia de la setmana que s'escaigui. Però enguany, casualment, la vigília de Sant Joan cau en dissabte. Els actes comencen a la tarda, quan el flabioler es dirigeix al palau del caixer senyor per demanar permís per començar la 'qualcada'. Arrenca una cercavila al galop que acaba cap a les sis de la tarda a la plaça del Born, on es fa el primer caragol. És un dels moments més espectaculars de la festa, amb els cavalls donant voltes a la plaça a ritme de 'jaleo'.

Tot seguit, la comitiva se'n va cap a l'ermita de Sant Joan de Missa, on es fa la cerimònia del Cant de Vespres. Una vegada post el sol, la 'qualcada' torna a Ciutadella i fa 'les corregudes', una cursa que consisteix a anar tres vegades de la plaça Nova a la plaça de la Catedral i viceversa. En acabat, comença el segon caragol de la jornada, el de Santa Clara. Aquest no es fa en una plaça sinó en un circuit de carrers que tenen com a punt d'inici i de final el monestir de Santa Clara. És en aquest moment de la festa quan es veuen algunes de les escenes més singulars: els genets, muntats a cavall, entren dins d'algunes cases. La jornada s'acaba amb beures al palau del caixer senyor.

Dia de Sant Joan. El dia gran de les festes comença d'hora, amb el flabioler donant el tret de sortida a les vuit. Durant el matí, la 'qualcada' fa les corregudes de les Voltes i repeteix el caragol al voltant del

Un caixer durant el joc de l'ensortilla. TURISME ILLES

monestir de Santa Clara. Els actes de la primera meitat del dia culminen al migdia a la catedral, amb la missa dels caixers.

Els actes es reprenen al capvespre a la plaça del Born, on es fa la Convidada. La 'qualcada' davalla cap al pla de Sant Joan, on es fan dos caragols –un al principi i un altre al final– i els famosos Jocs del Born. És, juntament amb el caragol del Born del dissabte de Sant Joan, un dels moments àlgids de la festa. Es fan tres tipus de jocs per a mostrar l'habilitat dels genets dalt del cavall: el joc de l'ensortilla, consistent a encertar un pal dins una anella; el de les carotes, en què es trenquen uns escuts de fusta decorats amb cares grotesques, i el de córrer abraçats, en què dos genets cavalquen abraçats a una gran velocitat.

Acabats els jocs i caragols del Pla, la 'qualcada' torna, igual que el vespre anterior, a les Voltes i acaben les festes amb

el caragol de Santa Clara i la beguda al palau del caixer senyor. Si es vol allargar una mica més la festa, cal esperar que els cavallers surtin de cal caixer senyor a la matinada i vagin a deixar el caixer capellà a casa seva. En aquest moment, es pot sentir per darrera vegada el toc del tambor i del flabiol... Fins a les festes de l'any vinent!

Els escenaris

El Born. És un dels principals escenaris de les festes. Aquest gran espai, presidit per l'ajuntament, acull un dels moments més emblemàtics: el caragol del Born que es fa el dissabte de Sant Joan. La plaça també és l'escenari de la Convidada, un acte multitudinari que es fa el dia de Sant Joan just abans de començar els Jocs del Pla.

Sant Joan de Missa. L'ermita és una petita església rural situada als afores

de Ciutadella i datada del segle XIV. El dissabte de Sant Joan, després del caragol del Born, la 'qualcada' s'hi desplaça per fer-hi la cerimònia del Cant de Vespres. La tradició indica que ni els cavalls ni els cavallers poden tornar a la ciutat fins que el sol no s'ha post.

Les Voltes. Aquest cèntric carrer, oficialment anomenat Josep Maria Quadrado però conegut popularment com les Voltes, es caracteritza pels arcs que precedeixen els edificis. Discorre entre la plaça de la Catedral i la plaça Nova i és l'indret on es fan les corregudes de la Plaça els vespres del dissabte de Sant Joan i del dia de Sant Joan.

Santa Clara. Amb aquest nom es coneix la zona on té lloc el caragol de Santa Clara, i que pren el nom del monestir. És un circuit per un seguit de carrers del nucli

antic de Ciutadella, la majoria empedrats i també relativament estrets. El caragol consisteix a fer tres passades pels carrers de la Font, la placeta del Bastió, els carrers de Santa Rosalia, Maria Auxiliadora, Francesc de Borja Moll, la placeta del Bastió, les Roques, Sant Cristòfol i Sant Climent, començant i acabant davant el monestir de Santa Clara.

El Pla. Aquesta zona al final del port antic de Ciutadella és un dels espais més emblemàtics de la festa perquè és on es fan els famosos Jocs Del Pla. És una esplanada de sorra d'uns 250 metres de llarg i una amplada que oscil·la entre els 9 i els 30 metres, està delimitada pels murs d'antics horts i espais reconvertits en zones d'oci.

Una festa amb uns orígens incerts... per culpa dels pirates

A Menorca, es recorda l'any 1558 com 'l'any de la desgràcia' perquè diverses poblacions de l'illa van patir un atac dels pirates turcs. Una de les poblacions que en va sortir més mal parada va ser Ciutadella, i amb la destrucció es van

perdre diversos arxius que ara serien molt valuosos per a saber més coses sobre l'origen i l'evolució de la festa de Sant Joan. Sí que se sap que pocs anys després, cap al 1564, es va reprendre la festa i no s'ha deixat de fer des d'aleshores, exceptuant els anys 1937 i 1938, durant la guerra.

Hi ha diverses teories sobre l'origen de la festa, que seria una barreja d'elements religiosos i civils. Tal com expliquen a la web oficial, el culte de Sant Joan prové d'antic: l'església de Sant Joan de Missa ja apareix documentada pocs anys després de la conquesta catalana de l'illa el 1287. Però la festa també té clares reminiscències civils, com ara l'organització de la junta de caixers i sobretot els Jocs del Pla. Estan documentats des del segle XVI i s'inspiren clarament en els antics jocs medievals que feien els cavallers.

Recomanacions de seguretat i civisme

En alguns moments de la festa hi pot haver aglomeracions, sobretot durant els caragols i als Jocs del Pla. Per això és molt important seguir aquests consells

de seguretat i recomanacions de civisme. L'organització recorda que no es poden tocar els cavalls mentre corren i es posen sobre les dues potes. Als Jocs del Pla, és molt important que el públic obri passadís quan toca perquè els cavalls i cavallers puguin córrer amb seguretat i espectacularitat. Per Sant Joan a Menorca, encara que sigui estiu, cal anar ben calçat. Per això és millor no portar sabates destapades, que impedeixen córrer i faciliten les trepitjades.

Pel que fa a les recomanacions de civisme, l'Ajuntament de Ciutadella recorda que cal evitar excessos. Sant Joan és una festa amb cavalls i aglomeracions, i per tant s'ha d'estar en perfectes condicions per a reaccionar. També avisa que no es poden llençar llaunes i ampolles a terra perquè els cavalls podrien relliscar i que cal fer servir els lavabos públics que s'instal·len expressament per la festa. També recomana que la gent amb cotxets eviti de posar-se enmig de les aglomeracions i aconsella de llançar les avellanes que es tiren en determinats moments de la festa amb suavitat.

El Pla de Baixamar, ple de gom a gom per Sant Joan. AJUNTAMENT DE CIUTADELLA

Un dimoni aixeca la maça davant una foguera de Sant

Joan. MARC BALLÓ

PER QUÈ **SANT JOAN** ÉS LA FESTA MÉS **UNIVERSAL**?

Arreu del món Malgrat la diversitat de la festa, hi ha alguns costums que es repeteixen en punts del planeta ben allunyats

La festa de Sant Joan, que a l'hemisferi nord s'escau pel solstici d'estiu, se celebra arreu de maneres molt diferents. Però malgrat la diversitat de la festa, hi ha alguns costums que es repeteixen en punts del planeta molt allunyats, com ara els rituals de fertilitat que tant es fan al Midsommer escandinau com a la celebració de la nit de Sant Joan a Veneçuela. O la creença que durant aquesta nit l'aigua purifica, un costum que tant es fa a Puerto Rico com a la costa gallega, amb banys al mar, o als països de tradició eslava, amb els jocs d'aigua que es fan per la festa d'Ivan Kupala.

Això ha portat l'antropòleg Roger Canals a demanar-se, en un capítol del llibre La nit de Sant Joan a Barcelona, si la nit de Sant Joan és una festa local o global. Reflexiona que hi ha tantes festes de Sant Joan com persones que hi participen, perquè cadascú té la seva experiència personal i íntima. Però alhora, Sant Joan és una festa que fa mil·lennis que se celebra i la segueixen moltes cultures del món, sobretot als països de tradició cristiana.

Explica que l'antiguitat de la festa va lligada a la celebració del solstici d'estiu i que és un ritual de pas. 'Les societats arcaïques tenen una concepció cíclica del temps i per això fan servir aquests rituals com un

element de connexió, un pont, entre dues etapes.' Afegeix que si mirem la nostra societat actual, trobem restes d'aquests rituals antics en els funerals, com a traspàs entre la vida i la mort, i en determinats aniversaris, com quan se celebren els divuit anys i l'entrada a l'edat adulta.

Però el punt més interessant del capítol és quan desgrana les diverses celebracions de la nit de Sant Joan que es fan al món i en què es poden veure tot d'elements comuns. Així, el foc és el protagonista indiscutible de la nit, sobretot en forma de foguera. Se'n fan als països eslaus; a la península escandinava, on es cremen uns troncs pelats molt

llargs; al Quebec, on per Sant Joan es fa la festa nacional; a Polònia i Hongria; a les Festas Juninas de Portugal... A més, en tots aquests llocs perviu la idea que el foc purifica i per això hi ha el costum de saltar per sobre les fogueres o cremar-hi objectes que ja no ens serveixen.

A Llatinoamèrica, la festa de Sant Joan també hi és molt arrelada i s'hi barregen costums precristians lligats al solstici, creences que els esclaus van portar de l'Àfrica i la tradició catòlica. Les danses i la música, amb molta percussió, que es fan tant al Brasil com a Veneçuela són de clara reminiscència africana. A més, a Veneçuela, Sant Joan és una festa molt destacada: té molt seguiment entre la comunitat afrodescendent perquè durant el colonialisme era de les poques festes on es podien divertir.

En el decurs de la celebració, també es fa una dansa en què les dones es posen al mig de la rotllana i intenten seduir als homes, un costum amb un fort component sexual que també es fa per les celebracions del solstici d'estiu a Suècia. La festa que es fa allà té diversos elements que parlen de la fertilitat: alguns són naturals, com ara la presència de flors i plantes en els guarniments i d'altres són més explícits i es manifesten per mitjà del ball.

Continuant a l'Amèrica Llatina, algunes cultures precolombines de la zona dels Andes celebren el solstici d'estiu des de temps immemorials. Així, a Bolívia i al Perú celebren l'Inti Raymi, una festa que ret culte al sol encenent fogueres i llegint el futur entre les cendres. La cultura Mapuche, present a l'actual Xile i Argentina, també manté el costum de celebrar el solstici amb una festa anomenada We Tripantu. Però en el seu cas, com que són a l'hemisferi sud, celebren el solstici d'hivern.

Canals arriba a la conclusió final que la nit de Sant Joan és una festa amb una naturalesa doble: singular i universal. 'Per un costat és una festivitat particular, circumscrita a un àmbit geogràfic concret i a un període històric determinat. Però també pot ser una expressió cultural de caràcter universal, que es manifesta, sota formes molt diferents, en llocs, èpoques i contextos culturals heterogenis.'

Una noia despullada salta una foguera a Rússia, durant la celebració del dia d'Ivan Kupala.

WIKIMEDIA
COMMONS

Un bastó per a demanar fertilitat a la celebració sueca. PINTEREST

Un ninot simula Sant Joan, a Veneçuela.

GOBIERNO DE
VENEZUELA

L'Inti Raymi, una celebració del Perú i Bolívia. YOUTUBE

QUATRE MANERES DIFERENTS I FÀCILS DE FER LA COCA DE SANT JOAN

Receptes de Neus Cuscó i Lluís Artés per a fer la coca de Sant Joan a casa

Ingredients

(per a fer una coca de mig quilo)

- 300 grams de farina de força
- 2 ous
- 45 grams de sucre
- 30 grams de mantega
- 7 grams de sal
- 60 grams d'aigua
- 50 grams de llevat
- vainilla
- canyella
- llimona

Coca de Sant Joan.

Recepta de Lluís Artés, del Forn de la Plaça d'Alella (el Maresme)

Per començar a fer la pasta, es barregen la farina, els ous, el sucre, la sal, uns 10 grams de mantega i el llevat. Es barreja a poc a poc i s'hi afegeix la resta de mantega en dues vegades. D'aquesta manera serà més fàcil i ràpid de fer la pasta, que es va afinant. Quan no s'enganxi a les mans, es deixa reposar trenta minuts.

Artés ens explica un truc: 'Per saber si la pasta és al punt, n'agafarem un trosset i l'estirarem amb els dits per comprovar-ne l'elasticitat. Si s'estira formant un tel fi que no es trenca (això vol dir que el gluten és ben integrat), la pasta és a punt.'

Es treballa la pasta fins que sigui al punt i s'hi dona una forma una mica allargada per facilitar el procés d'estirar-la, que vindrà després. Aleshores es tapa amb un drap humit i es deixa reposar trenta minuts més, per ajudar la pasta a estirar-se bé sense que s'arronsi.

S'estira la pasta amb un corró. La coca ha de fer uns 55 centímetres de llargada per 15 d'amplada. Es pinta amb ou. Es deixa fermentar fins que dobli el volum. Això vol dir que haurà de reposar tota la nit.

L'endemà es torna a pintar amb ou, s'hi col·loca el guarniment (fruita confitada, pinyons...) i sucre al damunt. I s'enforna a una temperatura de 220°, entre tretze minuts i quinze.

Coca de cabell d'àngel amb pinyons.
Recepta de Neus Cuscó

Ingredients:

- Una pasta de full rectangular (comprada)
- Un pot de mig quilo de mermelada de cabell d'àngel
- Pinyons o ametlles tallades de llarg
- Sucre de llustre

Encenem el forn a 200 graus abans de començar la preparació. Obrim la pasta de full i l'estirem a sobre del paper que porta. La col·loquem sobre la safata del forn i la punxem amb una forquilla. Amb els dits, amb la mateixa pasta, fem un rivet a tot el volt perquè quedi una mica més pujat. Estenem la mermelada de cabell d'àngel per sobre la pasta. Després agafem l'ametlla o els pinyons i els posen per sobre. Enfornem la coca, amb el forn encès a dalt i a baix, de 18 minuts a 20. I ja tindrem la coca enllestida. La traiem del forn i la deixem refredar. Un cop freda, la posem en una safata bonica i l'adornem amb sucre de llustre per sobre. És una coca molt gustosa i molt fàcil de fer (si comprem la pasta).

Coca de llardons.
Recepta de Neus Cuscó

Ingredients:

- (per a 4 persones)
- 1 paquet de pasta de full rectangular
- 100 g de llardons
- 1 ou
- Pinyons o ametlles tallades de llarg
- Sucre

Obrim la pasta de full i l'estirem. En fem dos trossos allargats. Agafem els llardons i els aixafem fins que quedin finets. Posem els llardons per sobre d'un dels trossos de pasta de full. L'altre tros el posem a sobre. Premem bé la pasta. Hi fem uns talls petits per tota la vora, perquè quedi tancada i també serveixi de decoració. Pintem la pasta amb ou batut i hi posem per sobre els pinyons o les ametlles. Hi espolssem sucre. Posem la coca al forn, calent a 200 graus, uns 20 minuts, fins que quedi daurada.

Coca de taronja confitada.
Recepta de Neus Cuscó

Ingredients:

- 250 g sucre
- 3 ous
- 100 g de 'mantega pomada' o oli de gira-sol
- 1 iogurt natural
- 250 g farina de pastissos
- 1 sobre llevat Royal
- 1 taronja mitjaneta a trossos
- 1 polsim de sal
- un grapat de pinyons
- taronja confitada en almívar

Batem el sucre i els ous fins que blanquegin. Hi afegim l'oli, el iogurt, la taronja a trossos petits i passats per la batedora (amb pell i tot, però sense llavors). A continuació, hi afegim la farina amb el llevat i el polsim de sal. Remenem la pasta de baix cap amunt, amb compte. Col·loquem la pasta en un motlle rectangular untat amb una mica de mantega. Piquem la pasta perquè s'escampi bé de sota i d'aquesta manera evitem que s'hi facin bombolles. La posem al forn. La fem coure a 180 graus, de 30 minuts a 40, depenent del forn. El forn no s'ha d'obrir durant els primers quinze minuts, fins al moment de mirar si la coca és cuïta. Si l'escuradents surt net, ja és cuïta.

Abans de treure la coca del forn, la pintem amb l'almívar de la taronja confitada, amb un pinzell. Hi posem les rodanxes de taronja en almívar que ja havíem preparat, els pinyons i sucre normal. Deixem refredar la coca. Un cop freda, la posem en una safata per dur-la a taula.

Coca de Sant Joan amb pinyons i cabell d'àngel.

ALBERT SALAMÉ

VINT COSES QUE NO SABÍEU DE LA COCA DE SANT JOAN

Gastronomia La menja estrella de la nit de Sant Joan té una història llarga i plena d'anècdotes i variacions que paga la pena de saber

Les coques de fruita, de pinyons, farcides amb crema, massapà, de llardons, etc., acompanyades d'un bon cava o de moscatell, són elements imprescindibles de la nit de Sant Joan. Cada any, els forners i pastissers fan milions de coques, tot i que també hi ha qui s'estima més fer-la a casa. I, com tota menja tradicional, té una història llarga i plena d'anècdotes i variacions que paga la pena de saber.

—La coca de Sant Joan s'elabora amb massa de brioix, una base molt freqüent en pastisseria que també s'empra per fer altres dolços, com ara el tortell de Reis.

—Sembla que el nom deriva del verb llatí *cocere*, que vol dir 'coure'.

—Pot ser farcida de moltes coses dolces: les més comunes són la crema i el massapà, però també hi ha qui hi posa nata i productes més creatius.

—Tradicionalment, és ornada amb fruita confitada i pinyons, tot i que també és molt popular la que porta llardons.

—Entre la fruita confitada, les peces més habituals són les cireres, rodanxes de taronja i trossets fins de meló, que hi donen el toc de color característic.

—L'any passat, per Sant Joan, només al Principat es van vendre més d'1.700.000 coques artesanes.

—Alguns dels pastissers més atrevits proposen de farcir-les amb crema de formatge i maduixes i sobrassada. I fins i tot, s'ha elaborat gelat de coca de Sant Joan.

—Segons el Gremi de Pastisseria de Barcelona i Província, la varietat més venuda any rere any és la de brioix amb fruites i pinyons.

—La tradició diu que la coca de Sant Joan ha de tenir una mida canònica, el doble

de llarg que no d'ample, i amb angles arrodonits.

—Segons el cuiner Ignasi Doménech, la proporció entre l'amplada i la llargada de la coca és igual a la proporció entre el dia i la nit per Sant Joan.

—La coca de Sant Joan deriva del tortell amb ous que es menjava antigament: un dolç de forma rodona, que era una reminiscència clara del culte al sol.

—De primer, les coques que es consumien en aquesta diada eren pastades a casa i portades als forners perquè les coguessin.

—Amb el naixement de les primeres pastisseries, al segle XIX, la recepta es va endolcir amb l'aportació de cireres i més fruites confitades.

—La coca moderna es va incorporar a les revetlles l'any 1860 i cap al 1900 ja n'era un element essencial.

—A pagès, hi havia la creença que s'havia de consumir a l'exterior perquè menjar-la sota teulat portava desventura.

—Abans, era freqüent de menjar-la acompanyada de vi dolç o ranci, però avui aquestes begudes han anat deixant pas al cava.

—A l'Alacantí hi ha una menja que duu el mateix nom, però és una mena de coca de verdures amb tonyina.

—I a Menorca, la coca de Sant Joan també es pot dir coca bamba. És una coca alta enroscada en forma d'espiral típica de les festes patronals a l'illa.

—A més, per aquestes dates, en molts altres indrets de la Mediterrània, mengen més dolços semblants a la coca de Sant Joan.

—La mateixa coca també es pot consumir per les revetlles de Sant Pere i Sant Jaume, que abans se celebraven molt.

Coca de Sant Joan amb pinyons i fruita confitada.

ALBERT SALAMÉ

Redacció: Ester Estela / **Disseny i maquetació:** Laura Gállego Marfà